

Наприкінці огляду української преси в Росії пригадаємо, що вся вона, за визначком "Світового Зірніш" (що виходить за Подільськ), згуртувалася у Київ, цьому історичному й природному осередкові духовного життя на Україні.

Що до австрійської України, то тут українська преса давно вже стала органічною потребою й частинкою усього громадського життя. Де-які видання, наприклад популярне "Народне Богатство", досягли дуже широкого розповсюдження в народних масах. "Літературно-Науковий Вістник", що виходить у Києві, має у Галичині переплатників усе ще більше, ніж у Росії. В 1908 році в Галичині, Буковині й Угорщині виходило усього 29 періодичних видань українською мовою (звичайно, ми не рахуємо тут видань московської партії, що друкує свої часописи т. зв. "язичем"). З них у Галичині виходили: щоденні газети "Діло", "Руська" і "Народне Часопис" (офіційне видання); тижні на тиждень виходило "Народне Слово"; тижневики: "Земля і Воля", орган укр. соц.-дем. партії; "Громадський Голос", орган укр. радикальної партії; "Свобода" — орган національно-демократичної двотижневки; "Всцього" — літературно-наукова часопис, "Дзвінок" — часопис для дітей, "Зеркало" (історична часопись), "Мета", "Нісцьом з Провітні", "Ніва", "Селянська Рада", "Прапор", релігійне видання, "Учитель", місячники — "Господар", "Економіст" і "Місіонер". Крім того у Львові, Наукове товариство імені Шевченка видавало періодичні органи: "Записки" (6 разів на рік) і "Часопис Правничу" (4 рази на рік).

На Буковині виходили: "Буковина", тижні на тиждень, "Народне Богатство" — листки союзу хліборобських спілок, "Народна Справа", — двотижневик, видаваний радикалами, "Руська Рада" — тижнявик і "Хлібороб" — двотижневик. На Угорщині виходили тижневики "Неділя" і "Наука". У Відні — двотижневик "Чорна Рада", журнальчик на дуже великих претензіях і збогим змістом.

В Америці виходили такі українські видання: а) в Бразилії "Зоря" — двотижневик; в) в Канаді "Рапок", — релігійно народний двотижневик і Канадський Фармер" — тижнява часопись; с) в Північній Сполучених Штатах виходила стара газета "Свобода", — орган "Руського Народного Союзу".

Усього виходило на всіх землях, де живуть українські люди, 39 періодичних видань українською мовою. До української преси треба причислити ще місячник німецькою мовою "Украинische Rundschau", що виходить у Відні і обстоює українські інтереси перед європейською громадністю.

Д. Дорошенко.

Українське письменство року 1908-20.

Письменство наше в минулому році не дало нових творів чогось надто визначного, чогось такого, що становило б осередок, а кругом його вже розповсюдило би та звичайна література, що задовольняє текучі потреби життя, як вінзок круг припадкової голівки. Мовчать старші наші творці слова, мовчать здебільшого і молоді письменники, на яких можна покладати надії, як на чималу художню силу. З творів красивого письменства з'явилися в минулому році здебільшого тільки нові видання вже відомих публіцистичних творів, часом дуже високої художньої вартості, але не характерних вираз для теперішнього часу, для давнього моменту. Це робить минулий рік дуже невизначним в літературного погляду, хоч літературна продукція взагалі була багата, ніж попередні.

Ріку 1907-го випило було перше в Росії поєднання Шевченківського "Кубаря" під редакцією д. Доманського. Ця велика книга розвинулася так хутко, що в минулому році видання треба було повинити і лям разом видавці випустили, окрім дозброженого, ще й дешева видання, яке може задовольняти вимоги й небагато читача. Два видання тієї ж великої книги зроблено й за кордоном: видання критично-наукове Наукового Товариства імені Шевченка у Львові (редакція д. Франка) та популярне львівської "Провітні" (редакція д. Романчука). Тепер і наша, і закордонна Україна мають вже добрі видання тієї книги, що становить ґрунт у нашому письменстві.

Потреба мати твори наших старших письменників викликала заходило коло того, щоб відрити й пустити їх між публіки окремими виданнями. З таких спроб треба зазначити "Сочинення і письма П. А. Куліша" (вийшло два томи), на жаль незадовільної редакції; "Поєві Михайла Старицького" та його ж драматичні твори; збірник оповідань Д. Марковича "По степах та хуторах", що кінчається сильним акордом протесту проти сучасних громадсько-політичних обставин ("Final"). З поетичних збірок в минулому році повинилися проф. А. Кримського "Пальмові гілля", д. Черкасенка "Хвилі" та д. Шаповала "Сині віри". З драматичних творів маємо: д. Черкасенка "Хуртовина" і "Жарт життя" і д. Олені Пчилю "Світова річ", д. Грінченка "Миротворці", д. Суліми "Дячуха" та Варинського "Драматичні твори". З літературних збірок, що почали складатися давніше, вийшли:

"З неволі" (у Володі), "Терновий вінок" (у Києві) та "Нова Рада" (у Києві). На жаль, всі поименовані збірки мало дають цікавого: випадковість змісту і перевага слабих творів не спільна всім їм риса і такі оповідання, як "Persona grata" д. Коцюбинського ("З неволі") в них тільки щасливий виняток. Особливо стоїть збірник поезій "Українська Муза", що давним робом намагається сполучити завдання поетичної антології з завданнями історичної хрестоматії і через те не дає власне ні однієї, ні другої. Про літературні ж засоби редакції цього збірника мені вже доводилося згадувати на сторінках "Ради".

Зростає в минулому році найбільш науково-популярна та перекладна література українською мовою. З популярних видавництв перше місце належить київській "Провітні", що видала 13 популярних книжок, і між ними таку коштовну річ, як "Чернігівка" Костомарова. Друге видавництво "Український Учитель" випустило 6 книжок, з поміж яких визначається збірка для дітей "Світло", під редакцією Гр. Шерстюка. Видавництво "Час" дало три серії (по 10 книжечок у кожній) переважно перекладних творів. Петербурзьке "Благотворительное общество издания общепользовательных и дешевых книг" видало між иншим "Скотючібник" д. Корольова та "Про Павла Грбовського" Сьогобочього. З інших популярних видавництв минулому року треба згадати: Богданова — "Як іде життя на світі", Ів. Вондаренка — "Про Гарибальді" (вид. одеської "Провітні"), В. Доманського — "Як хазяють селяне в чужих краях", О. Милкова — "Про пієки на Подставіях", М. Порша — "Про автономію України", Ю. Сірого — "Про сів Божий", Сумцова — "Діткам і дорослим" і "Хліборобам" та інші. З літчих книг, окрім згаданих вже, треба зазначити: "Пригоди Гека Фіна" Марка Твейна в перекладі Н. Грінченкової.

Другою рисою літературної продукції за минулий рік було зростання перекладів. На першому місці стоїть з цього погляду видавничий діяльність Б. Грінченка, що в серії "Драми і Комедії" дає цілий ряд крапчих драматичних творів з європейських письменників ("Нора", "Гелда Гюблер", "Жінка з моря" та "Ромеросгельм" Ібсена, "Візантійський Гешель" та "Перед сходом сонця" Гауптмана, "Забавки" Шніцлера, "Вільгельм Тель" Шьєллера, "Кінець Соломої" та "Огни Іванової ночі" Зудермана, "За рідний край" Сарду). З інших перекладів згадаємо тут опі: "Мрії та снів" О. Шрейнер, "Дочка Лілі" А. Франса, "Анатоль Франс" Г. Брандеса (всі в перекладі Н. Грінченкової); "Книга Ле-Гран" Гейне (переклад д. Черкасенка), "В середній" Метерліка (переклад д. Тимченка), "Уреліс Акоста" Гучкова (переклад д. Сумського), "Власита" Ежа (переклад Левітських), "Нора" Ібсена (переклад М. Грушевської), "Ревізор" Гоголя, "Гетьман" Златовратського, "Любов до близького" Андреева і т. и.

Відомою була в минулому році наука та публіцистика продукції на Україні, скільки вона виявлялася окремими виданнями, а не в періодичній пресі. З таких видань треба зазначити дальші випуски "Української грамматики" проф. А. Кримського, "Три питання українського правопису" В. Грінченка, книжку "Всєє світ у українській справі". Протягом ця в українському письменстві завоюється до деякої міри спеціальними науковими виданнями, як от "Записки Наукового Товариства в Києві" та окремими з їх виділками, хоч і тепер перед у цьому веде Галичина, де наукова й публіцистична діяльність стоїть далеко вище, ніж на нашій Україні. В Галичині веде свою систематичну наукову роботу така заслужена інституція, як Наукове Товариство ім. Шевченка; з яких видань зазначимо зовсім який "Альманах Січі", М. Лозинського, "Соросліття галицької "Провітні", його ж "Руський й польський революційний рух та Україна", Драгоманова "Листи до Ів. Франка" (т. II) та ін.

Як бачимо з цього коротенького й неповного огляду* нашого літературного життя в минулому році, найбільшу увагу звертали українські видавництва на задоволення чисто практичних потреб, — насамперед потреби в популярній книжці та перекладах визначніших творів з чужих літератур. Через те поруч доєсть невеликої оригінальної продукції ми сприймаємо з одного боку зростання перекладів, а з другого — популярно-наукової літератури для народу. І це дієком натурально, коли звяжати, в яких обставинах до останнього часу українському письменству доводилося перебувати. Доступ до популярної літератури та перекладів був цілком йому заборонений і в цій сфері у нас і доєсть залишали найбільш, мовляв, діри, які кінче треба позакрити, давши народові добру популярну літературу і збагатити українське письменство перекладами визначніших творів з чужих літератур. І тим свідче це треба зробити, що обставини одною мінюються погрохи на гірше. З одного боку Галичину одмежовано від України новим китайським муром (визначене мито на ввезенні та інші перешкоди), через який важко дістатися сюди виданій за кордоном книжці. З другого — все голосніше ду-

нає чутка про літературну конвенцію Росії в чужих краях, а тоді певне доведеться до найменшої міри обмежити перекладничу діяльність. Користуючись з того, що поки що це тільки робота, Україна й повинна надбати деякий запас таких літературних творів, яким згодом хто ана чи можна буде в'явитися в українському обранні.

Сергій Єфремов.

Діяльність Державної Думи за минулий рік.

Газетним робітникам доводиться вже по четвертому разі оглядати життя в минулому році за "нового, конституційного" ладу. З кожним новим роком праця ця стає все тяжча й тяжча. Во що далі ми вкупі зовсім життям одуванемо від того моменту в якого це нове життя повинно будля нас настати, то все дужче й дошкульніше ріже нам очі величезна різниця між нашими недавніми мріями та надіями і тим, що насправді довелось зазнати російському громадянству за останні три роки його громадсько-політичного життя. Коли два попередні роки прозвано роками реакції, то перешитий третій — 1908 рік — заслужив на це прізвисьце ще в більшій мірі.

Коли він народився на світ, то хоч воря нового щастя на небі й сяяла, про те все ж таки в потьмах тропки було ніби й відко. Во рік 1907 дожив свого віка благополучно і вмер з чиним "конституційного року". Третя Дума, яку було скликано перед кінем року, хоч особливих надій на щось добре і не подавала, а все ж навій її — добродій октябрист, добившись такої "блескучої" побіди на виборах, узяв за себе хоч на словах конституціоналістів в думком лібералізму, а роз'вдючючись в Різдвяні свята по домівках, обцявся, одсвяткувавши Різдво, тільки заходитися біля роботи на славу й щастя "дорогої родині". Але ледве тільки почався новий рік, як морозом, "міністрослушности" октябристів прибито було останні етеблінки конституційних мрій. Третя Дума розпочала свою роботу в новім році 8 января. На черзі стояла справа в бюджетом. Опозиція, розуміючи добре, що значать права народного представництва що до бюджету, зразу ж внесла законопроект про поширення прав Думи проти відомих правил 8 марта. Дума, правда, прийняла цей законопроект односторонно і вдала його в комісії. Опозиція ладна була вже святкувати свою першу побіду, але октябристський центр поспішив попередити святкування. Незабаром, як дійшло діло до розгляду і обміркування самого бюджету, Дума зріклася навіть тих прав, що належаться їй по теперішнім законам що до бюджету: вона постановила не порувать загальною питання про бюджет і не обміркувати його в цілості, а розглядати по частках. Цю постанову безперечно треба вважати за "умисловительну жертву", що принів центр міністерству за попередній свій сміливий вчинок, бо законопроект опозиції про поширення прав Думи що до бюджету і по сей донь лежить в комісії. Дума ж, обміркуючи бюджет по частках, по окремих "смітах" міністерств, вторювала його велього тільки на 58 мил. карб. Але і в такото значато вже обережного підкування народних заступників про народні копійки нічого не вишло, бо Державна Рада не пристала на більшу половину постанов Думи і державний бюджет було зменшено велього на 18—20 мил. карб. Не вишло нічого і з того способу "морального вольдбствія" на міністерство, що вигадав, адеяться, Гучков, думачику ним примусити міністерство одшадіне розпоряжатися народним грошима. Спосіб цей — "пожеланий" Дума, які вони висловлювала, розглянувши і обміркувавши кожну "сміту" з окрема. Таких "пожеланий" висловлено було, адеяться, щось ест дві чи три, але всі вони пішли марно. Це добре виявилось на ділі, як третя Дума заходила в кімні року коло розгляду і обміркування бюджета на новий — 1909-рік. Можна й треба було б сподіватися, що октябристський центр не стерпів нехтування його "пожеланями", висловленими міністерству до того ще в дуже лагідній формі. Але він не то що стерпів таку образу і зневагу, а ще й залюбки почав прихвяти і ухвалювати міністерський бюджет державних прибутків і вилатків і на будучий рік, знову зрікшись свого права дати загальну оцінку бюджетові на ґрунті і з погляду економічного, фінансового і політичного становища держави. Як що прийняв і ухвалення бюджета частками, по "смітах" кожного міністерства з окрема на 1908 рік можна було виправдувати тим, що Думі не було часу для загального розгляду і дебатів з впродовж бюджета, бо вона не мала змоги раніш заходитися коло справи в бюджетом, а час не ждав, міністерствам треба було грошей, то розгляд бюджета таким же самим способом і на 1909 рік нічим вже не можна виправдувати. Дума повинна була дати загальну оцінку бюджетові і висловити загальний свій погляд на його, бо раз те, що в неї був час для цього, а друге те, що цього вимагає значато скруте фінансово і економічне становище держави. Починаючи в 1909 року в одній то в другій країні в Росії по-року трапляється неврожай хліба і люд терпить справжній голод. Особливо

* Докладнішу і повну бібліографію минулого року даєт "Рада" трохі згодом.